

Проф. др Љубо Пејановић
Универзитет УНИОН, Београд
Факултет за правне и пословне студије
„Др Лазар Вркатић“, Нови Сад

UDK 502/504(497.11)
Прегледни научни рад
Примљен: 15. 10. 2014.
Одобен: 31. 12. 2014.

НЕКЕ МОГУЋЕ ПРЕТЊЕ ЕКОЛОШКОЈ БЕЗБЕДНОСТИ

САЖЕТАК: У раду се говори о проблему и облику угрожавања еколошке безбедности, тј. животне средине, на простору Републике Србије. Откако је човек пронашао ватру, и с њом успоставио пријатељске везе, био је свестан и њене непријатељске опасности и разорне моћи која уништава све што се нађе на њеном путу. Ватреној стихији, тј. великим пожарима, човек се често веома тешко супротставља, а у неким случајевима је немогуће њено спречавање и сузбијање. Вековима пожари као елементарна непогода, без обзира на узрок њиховог настанка, представљају опасност и претњу људским животима, материјалним вредностима, животињском свету и еколошкој безбедности. На целокупној планети Земљи и на нашем простору постојали су вишеструки и различити облици опасности и претњи, како по људе, њихово здравље, тако и по безбедност животне средине и материјалне вредности.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: *екологија, безбедност, животна средина, загађење, Србија.*

Уводне напомене

Претње и опасности од избијања и настанка пожара подразумевају све облике претњи и угрожавања, као што су рат и ратна разарања, бомбардовање из ваздуха, техничко-технолошки удеси и катастрофе, природне елементарне непогоде, терористичке и криминалне активности, људски нехат, пироманија и слично.

Да је и простор Републике Србије угрожен од наведених облика угрожавања указују многобројни примери и догађаји који су угрожавали наше окружење и просторе:

- рат и ратна дејства у окружењу и на делу простора Републике Србије, тј. на Косову и Метохији;¹
- терористичке активности на Косову и Метохији, Републици Српској и др.;²
- криминалне активности на простору Републике Србије;
- НАТО бомбардовања Републике Српске и Републике Србије;³
- природне елементарне непогоде и несреће;⁴
- пироманија и људски немар и нехат на целом простору у окружењу, и слично.⁵

¹ Услед ратних дејстава и употребе ватреног оружја и експлозивних направа настајали су пожари на објектима и у шумама.

² Терористичким и криминалним активностима паљени су објекти и шуме у власништву неалбанског становништва на Косову и Метохија, као и имовина на простору Хрватске и Босне и Херцеговине.

³ НАТО бомбардовањем из ваздуха уништавани су објекти, фабрике, касарне, полицијске станице и делови шума на целом простору Републике Србије, Републике Српске и дела Црне Горе.

⁴ Услед земљотреса на простору Босне и Херцеговине, Македоније, Црне Горе и Србије настајали су пожари који су уништавали објекте, шуме и угрожавали безбедност људи, имовине и животне средине.

⁵ Пироманија и људски нехати дешавали су се на просторима у окружењу и Републици Србији током ратних дејстава, као и паљења објеката и шумских богатстава на југу и у источним деловима Србије.

Техничко-технолошки удеси и инциденти који су се дешавали и дешавају се на овим просторима такође су један од облика претњи миру у свету и на нашим просторима.

Еколошки криминалитет угрожава свет, Европу и српско окружење, а на овом простору нарочито се развијао у време ратних сукоба. Трговина радиолошким, хемијским и биолошким отпадима је новији облик организованог криминалитета у свету, па и код нас. Одлагање опасних отпадних материја такође је једна од великих опасности по безбедност људи због могућности зрачења, тровања и избијања пожара.⁶

Стога се намеће проблем безбедности и заштите људи, вредности и животне средине на овом простору, и то због великог присуства угрожавајућих фактора и немогућности борбе против њих.

Људска права на безбедност и заштиту

Кад су у питању људска права на безбедност и заштиту, без обзира на прошли и тренутни политичко-пропагандни интерес многих светских држава, празне су приче и пароле да су грађани свугде безбедни. Представници међународних организација исту причу и паролу износе и за Републику Србију, тј. Косово и Метохију, што је далеко од истине и стварних догађаја. Дефинитивно се треба уверити да се ради искључиво о политичко-тактичком питању које служи као нека врста адута и оправдања постојаности међународних снага на овом простору. Сви они који се јавно представљају као миротворци и заштитници људских права врло мало су

⁶ Довезени вагон са нуклеарним отпадом остављен је на железничкој траси на простору Републике Црне Горе и никад се није обелоданило ко је, када и зашто оставио ту опасну робу. Затим су цариници на граничном прелазу између Бугарске и Србије открили вагон са радиоактивним отпадом, чија је дестинација одлагања требало да буде Република Србија.

учинили, а често ништа у погледу људских права на Косову и Метохији. Албански терористи, сепаратисти и националисти су палили и непрекидно прете да ће и даље уништавати куће и друга материјална добра неалбанског народа.

Питања националне безбедности у међународним савременим односима стекла су важност и легимитет као незаобилазно питање људских права, која се спомињу у свакој дискусији и свим писаним документима. Стога се може приметити да су та питања толико присутна у јавном мњењу и средствима информисања, чије информације су присутне у свести сваког човека, да их је данас немогуће исконструисати као таква у међународној заједници.

Кршење људских права и слобода код појединаца, група, нација, па и читавих народа, као савремени феномен који је примењен код неких држава, њихових обавештајних и безбедносних субјеката, постала је професија и занат који доноси профит и обезбеђује крајњи угрожавајући циљ.⁷

Да су људска права на безбедност угрожена свим могућим облицима угрожавања указују чињенице и постојећа ситуација на простору Косова и Метохије у Републици Србији. Грађанима српске и црногорске нације одузета су сва права која су им обезбеђена међународним резолуцијама и законима од стране албанских власти и народа. Албански грађани им

⁷ Ратним сукобима на просторима бивше СФРЈ, а нарочито на простору Косова и Метохије, људска права и слободе толико су угрожавана да су постали међународни феномен који ће морати решавати међународна заједница. Међу многобројним примерима угрожавања су и отимање великог броја припадника неалбанског становништва од стране криминално-терористичких (албанских и њихових савезника) група, који су насилно одвођени у логоре и којима су вађени унутрашњи органи, којима се трговало и тргује у многим земљама западне демократије. У таквим криминалним активностима учествовали су поједини припадници међународних организација и снага које су биле ангажоване на овим просторима.

пале куће, животне намирнице, житарице и шуме са циљем застрашивања и даљег протеривања са њихових огњишта, а те терористичке акте међународна заједница толерише и прећуткује.

У међународним оквирима, вођене из седиштâ неких западноевропских држава, у активностима усмереним пре свега ка земљама у развоју и транзицији делују многобројне невладине организације, међу којима неке имају добре намере, али постоје и оне које имају друге намере и крајње циљеве који су по жељи албанских власти. Интереси и циљеви су усмерени у правцу подривања, раздора, претњи и угрожавања људских живота, њихове егзистенције, као и животне средине. Међу многим невладиним организацијама лоцираним на простору Републике Србије има и оних које у свакој појави започињу дискусијом о кршењем људских права, а ретке су, скоро и непримећене, оцене, осуде и претње онима који угрожавају људску безбедност и животну средину. Можда су таква понашања везана за припадност тих организација државама које управо највише угрожавају људе и животну средину уопште.

Што се тиче односа Републике Србије у погледу људских права, учињени су одређени доприноси и напори који нису ни близу очекиваних, а то потврђују свакодневни догађаји, како у политичким тако и у економским, правним и безбедносним облицима угрожавања људских права и слобода.

Безбедност грађана, њихове имовине и државне имовине толико је угрожена да се обични грађанин не осећа безбедан ни у стану, радном месту, на улици, нити на јавним местима – увек је мета неког облика угрожавања. Претње и разбојништва, као свакодневна појава, углавном се односе на: улично насиље, пљачке, криминал, организовани криминал, друмско разбојништво, компјутерски криминалитет, претње, уцене, изнуде, природне непогоде, ратне претње, терористич-

ке активности, еколошки криминалитет и многе друге облике насиља.

Косово и Метохија, као део Републике Србије, дуго није под контролом српских власти већ међународних и косовских владајућих структура. У тим условима људска права, а нарочито српског и црногорског народа, те других неалбанца су угрожена до те мере да је то забрињавајуће. Претње и опасности од свих облика насиља су свакодневне и са тенденцијом пораста, што представља опасност по безбедност тог дела територије Републике Србије. Исто тако, и у другим деловима Републике Србије присутне су претње и опасности подметања пожара и експлозија у објектима и превозним средствима, што је честа појава. Стога се може констатовати да су људска права на безбедност у великој мери угрожена.

Друштвени облици претњи и угрожавања безбедности

Друштвени облици претњи, угрожавања и опасности су најучесталији могући облици насиља који прете људским животима и њиховим вредностима. Под опасностима и претњама сматрају се све активности које настају деловањем човека и када су усмерене или мотивисане угрожавајућим факторима по безбедност здравља и живота људи, животињског света, као и екологије и животне средине у целости.

Ратна дејства, разарања и насиље над становништвом и његовим друштвеним, културним, материјалним и другим вредностима представља најмасовнији, најразорнији, најстрашнији облик друштвеног угрожавања, опасности, претњи и насиља, због чега настају велике последице по безбедност људи и свеукупних њихових вредности као што су;

- губитак великог броја људских живота;

- појава повреда, заразних и других обољења;
- психички стрес и нервно растројство са великим последицама по оболеле, њихову родбину и околину;
- појава заразних болести и епидемија широких размера;
- пандемије и болести код животиња;
- уништење материјалних вредности са огромним последицама по егзистенцију људи и животињског света;
- уништавање и рушење друштвених вредности, мењање друштвеног уређења, нарушавање другог културних вредности грађана у друштву захваћеном ратним дејствима;
- угрожавање целокупне еколошке средине са великим опасностима и последицама у дужем временском периоду због употребе хемијских, биолошких, радиолошких и нуклеарних оружја, те других средстава за масовно уништавање;
- уз све то, врше се испитивања и пробе нуклеарних оружја и других средстава за масовно уништавање.

Колику опасност и претњу по укупну безбедност представљају рат и ратна дејства показују подаци из НАТО агресије на Републику Србију 1999. године: огромни губици живота и здравља већег броја људи од експлозија бомби и настанка пожара; психички поремећаји су трајна последица код већег броја људи на нашим просторима; изгубљени су објекти и материјална добра која су основни услов за опстанак и егзистенцију људи и других живих бића.

У диверзантско-терористичким активностима користе се сва расположива средства за уништење објеката и убиства људи. У ванредном и ратном стању употребљавају се хемијски отрови различитих врста и количина – ради убијања људи или њиховог привременог онеспособљавања, што прати појава многих обољења, како код припадника војних и

полицијских снага тако и становништва у противничкој позадини.

Све то указује на једну веома опасну појаву која настаје и у време мира, због чега сви одговорни органи, службе и грађани морају посветити посебну пажњу заштити намирница и вода од те врсте опасне, нехумане и злочиначке појаве, како би се избегло угрожавање живота и животне средине.

Загађење животне средине и опасности по безбедност људи настају као продукти употребе хемијских и биолошких отрова, изазивања паљевина и експлозија, што примењују диверзантске, терористичке, па и криминалне групације или појединци:

- нервним отровима, којима се контаминирају простори вода за пиће;
- пливачима, којима се такође контаминирају намирнице и вода;
- диверзантским експлозивним средствима, којима се руше и пале објекти и убијају људи;
- намерне паљевине изазивају терористи, криминалци и пиромани, а ненамерне и грађани из нехата;
- природне појаве изазивају пожаре и експлозије услед појаве земљотреса, поплава и грома, ерупција вулкана, након чега се појављују пожари и експлозије.

Сами грађани и човек као појединац представљају претњу и опасност по безбедност живота, здравља и загађења животне средине, како сечом и уништавањем шума и другог растиња тако и одбацивањем отпада на недозвољене просторе, стварајући дивље отпаде и депоније, који се формирају у насељима, поред путева, у шумама и другим просторима. Неконтролисаним одлагањем отпада он се самозапаљује или због намерних и ненамерних паљевина отпада долази до пожара и његовог ширења на шумске просторе, житарице и

објекте. У појединим објектима су смештене лакозапаљиве и експлозивне материје које додатно изазивају мање, средње, па и велике пожаре.

У древним и старим временима запаљиво оружје се користило у ратним сукобима као ефикасно средство за наношење губитака противнику. У време ратова старих Грка коришћена је ватра за спаљивање противничких градова и насеља, а то су користили и Римљани. Ту врсту оружја користили су противници у I и II светском рату, због чега је долазило до катастрофалних последица. Поред настанка разорних пожара појавио се проблем како и на који начин сузбити и зауставити даље ширење пожарне стихије, нарочито у урбаним и шумским просторима.

У савременим ратовима употребљавано је конвенционално и НХБ оружје (запаљиво оружје), најчешће у комбинацији са минско-експлозивним средствима и материјама. Ефекти дејстава те врсте оружја огледају се у вишестепеним опекотинама код живих бића, као и настанку згаришта од сагорелих објеката и средстава. Запаљивим оружјем пале се објекти, намирнице и убијају жива бића, нарочито припадници противничких снага, при чему се узрокује страх и паника код становништва.

Температура и топлота настаје сагоревањем различитих материја и средстава (пламенобацачи, запаљиве авио-бомбе, запаљива артиљеријска зрна, запаљиве мине, бацачи са запаљивом течностју, ручне запаљиве бомбе и диверзантска запаљива средства).

Употреба наведених средстава узрокује емитовање енергије, електромагнетних таласа, зрачења, велике количине топлоте, уз појаву пожара, димова, гасова и сличних опасности и загађења.

Све наведено утиче на промену, загађење, озрачење и уништење живих бића, објеката, намирница и свега оног од чега је живот зависан.⁸

Организовани еколошки криминалитет као облик угрожавања

Организовани криминалитет и криминалитет као облик угрожавања, насиља и претњи по безбедност људи, система безбедности, материјалних вредности и животне околине један је од најопаснијих облика друштвених претњи и опасности по безбедност друштва савременог доба.

Методи и средства криминалаца су идентична са терористичким, разликујући се у мотивима деловања. Терористичке организације су мотивисане политичким, а криминалне групације у првом плану материјалним, а затим и политичким циљевима. Према томе, и организовани криминалитет представља опасност и претњу по безбедност великог броја људи, њихових материјалних и других вредности, као и угрожавање животне средине.

Угрожавање безбедности и животне средине криминалне групе остварују кријумчарењем и прометом нуклеарног, хемијског, биолошког и другог отпада од кога се израђују опасне и разорне експлозивне направе (бомбе), а које се користе у ратним сукобима. Затим, врше и организују продају и кријумчарење опасних, запаљивих и експлозивних материја које се краду из индустријских постројења, складишта и цистерни у којима су оне ускладиштене. Приликом крађе опасних, запаљивих и експлозивних материја (експлозиви, барут,

⁸ Радован Станковић, Раде Биочанин, Ефекти дејстава запаљивог оружја и мере заштите, *Одбрана и заштита*, бр. 5–6, СМНО, Београд, 1990, II део, стр. 16.

нафтни деривати, киселине, гасови, хемијски и нуклеарни отпад и сл.) долази до изливања и испуштања течности или гасова због нестручног и необезбеђеног претакања из постојећих резервоара у приручне и покретне цистерне у власништву криминалних група, чиме се додатно угрожава безбедност људи и околине.

Све то представља посебну опасност бо безбедност људи, имовине, објеката и околине. Криминалне групације у својим саставима имају поједине корумпиране представнике власти или добијају њихову подршку и заштитну залеђину у остварењу привилегија и противзаконитог богаћења. Такве активности се тешко остварују ако не постоји подршка власти или политичких структура.

У циљу освета за неиспуњене захтеве, материјалне дугове и прекршене договоре терористичко-криминална удружења врше претње и прибегавају атентатима и убиствима представника власти, припадника других криминалних групација или грађана. Насиље врше употребом експлозивних направа, ватреног оружја и изазивањем удеса, подметањем експлозија и пожара у возила и објекте.⁹

Водене масе, а посебно питке и техничке воде, посебно су угрожене развојем и повећањем индустријских капацитета, што доводи до повећања индустријских отровних отпада (уља, нафте, киселина) и других деривата који се користе у производним процесима. Индустријски отпади се испуштају и изливају преко канализација и ван канализација у реке, језера и мора, као и у подземне воде. Због тога те материје истичу неконтролисано (што није редак случај) у природну средину, чиме загађују околину. С тим у вези, човек, као кти-

⁹ Многобројни су примери таквих активности, међу којима су и атентат на премијера РС Зорана Ђинђића 2001. године, подметање пожара и експлозија у објекте и аутомобиле при обрачуна супарничких банди, те убиства њихових припадника и слично.

тор индустријских постројења, уништава и нарушава животну средину успостављањем неравнотеже између човека и природе, вађењем и присвајањем природних богатстава, враћајући отпадне материје у земљу, угрожавајући њене драгоцене вредности. Угрожавањем природних богатстава посредно и непосредно се угрожавају и људски и животињски свет.

Изазивањем намерних и ненамерних пожара у шумским пределима, индустријским објектима и објектима са ускладиштеним опасним материјама долази до угрожавања и загађења водених маса. Сагоревањем отровних и других штетних материја појављују се веће количине отпада које падавине спирају, мешајући их са водама, што представља опасност по безбедност здравља људи и животиња који користе такве воде.

У време поплава долази до потапања и изливања канализација, отпадних вода, изливања септичких јама, сливања отпада са депонија, проливања загађујућих материја и њиховог мешања са чистим водама. Све су то могући облици претњи које настају за време поплава узрокованих дуготрајним падавинама и изливањем река и језера из својих корита.

Оштећењем канализационих водова и водова за снабдевање пијаће воде долази до мешања фекалија са пијаћом водом, а тиме и до њеног загађења, што доводи до тровања и обољења људи и других живих бића.

У мирнодопским условима могуће су контаминације вода деловањем терористичких и криминалних група или појединаца (фанатика, психичких болесника или противника система), који бацају радиолошка, биолошка и хемијска средства или отрове у резервоаре за воду или друга природна станишта вода, како би извршили масовна тровања живих бића и намирница.

Проблем и претњу по здравље људи и животиња представљају нове и све опасније појаве заразних болести, нарочито код животиња, преко којих се болести преносе и на људе. И на нашим просторима су се раније, па и у новије време, појављивале болести животиња које су прерастале и у пандемије, уз присуство већих и различитих количина агенсâ, услед чега је долазило до настанка епидемија и различитих болести: беснила, слинавке, свињске куге, шапа, туберкулозе, бруцелозе, као и оних од којих оболевају папкари – „болест лудих крава“, трихинелоза, „свињски грип“, те болести пернатих животиња („птичји грип“), али и друге заразне болести: црни пришт, црвенка, дечја парализа, дифтерија, дизентерија, грип, инфективна мононуклеоза, колера, тифус, куга, легионарска болест, маларија, мале и велике богиње, пегавац, грозница, салмонелоза, сифилис, стрептокока, шарлах, шуга, тетанус, хепатитис, разни вируси, заушци и многе друге заразне болести.

Заразне болести се у одређеним периодима и просторима појављују, представљајући претњу, због лоших хигијенских услова, слабе и неквалитетне исхране, коришћења нехигијенске и загађене воде за пиће и исхрану, великих количина отпада у околини, појаве елементарних непогода, обољења животиња, коришћења зараженог меса и млечних производа и сличних опасности.

Појавом пожара у шумама и објектима долази до угинућа домаћих и дивљих животиња, чији распаднути остаци остају на згариштима које користе друге животиње у исхрани и тиме преносе додатна обољења и епидемије међу животињама, а преко њих и међу људима.

Све наведено доприноси погоршању безбедности и загађењу животне средине, услед чега долази до појаве заразних болести код живих бића. Појава заразних болести најчешће се дешава у ратним временским периодима и подручјима,

кад су погоршани животни услови у исхрани и одржавању хигијене, како код људи тако и у њиховој околини.¹⁰

Поред тога, долази и од смањења озонског омотача, услед чега расте број оболелих од рака коже и катаракте очију и сл.¹¹

Заразне болести код животиња настају услед лоше и нехигијенске исхране која садржи штетне агенсе, микроорганизме, тешке метале, пестициде, радионуклеиде и слично. Све наведено указује на опасност и претњу по здравље људи и животиња у загађеној околини, а тиме и тешкоће у заштити и сузбијању болести и епидемија.

Власти Републике Србије и њени стручни органи, службе и тимови не контролишу целокупан простор државе, с обзиром на стање на Косову и Метохији, па међународне снаге контролишу, штите и предузимају заштитне мере на том простору.

Због тога постоје могућности неконтролисаног одлагања опасног индустријског отпада, а истовремено долази и до избијања намерних и ненамерних пожара на тим просторима, што узрокује додатне опасности.

Будући да економски развијене државе располажу великом количином опасног отпада – трагају за простором на коме га могу одложити. Те прилике користе криминалне групе стичући огромна средства кријумчарењем и одлагањем опасног отпада на просторе ван тих земаља. Стога и постоји опасност и претња да се такви отпади нађу на простору Косова и Метохије или других делова Републике Србије.

¹⁰ У Босни и Херцеговини су се у предратном периоду и почетком ратног стања појавиле и заразне болести 1990. године, кад се десило 70 епидемија са укупно 2.422 оболела лица, док је од грипа оболело 36.168 лица. У првој половини 1991 регистровано је 25 епидемија са 395 оболелих, док је од грипа оболело 15.043 лица (извештај за 2001). Подаци за стање на Косову и Метохији нису доступни.

¹¹ Владан Јолцић, *Еколошко право*, Београд, 1998, стр. 120.

Техничко-технолошки облици претњи

Брзим развојем технолошких и техничких индустријских постројења и њиховим испитивањем долази до великог нарушавања и уништавања животне средине због изbacивања огромних количина опасних гасова и материја у природни простор. Тим активностима уништавају се и шумска богатства, чиме се смањује производња кисеоника и тиме се повећава додатна опасност по безбедност околине.

Под техничко-технолошким акцидентима и несрећама подразумевају се догађаји или акциденти који настају услед људских активности – намером, алкавошћу и непажњом приликом рада са средствима у индустрији и индустријским постројењима. До инцидента долази приликом поступања са опасним материјама у производњи, употреби, промету, преради, складиштењу и одлагању средстава и материја. Намерне негативне активности су мотивисане терористичким и криминалним актима са циљем nanoшења жртва и уништења материјалних вредности.

Аљав рад и непажње су ненамерне активности засноване на неодговорности појединаца према раду и незаинтересованосту за успех властитог рада. Таквим односом према раду и средствима којима управљају појединци наносе штету и последице по друштво, запослене и околину у којој се налазе индустријски објекти и на којима настају акциденти. У техничко-технолошке несреће убрајају се акциденти или удеси настали у саобраћају (друмском, воденом, железничком, ваздушном), чије су последице угрожавање људских живота и материјалних вредности, као и животне средине. Приликом настанка удеса долази до експлозија и појаве пожара и запаљења.

Учесници у саобраћају такође доприносе угрожавању својим неодговорним понашањем приликом управљања неким од наведених саобраћајних средстава, чиме представљају

претњу по безбедност осталих учесника у саобраћају. Ненамерним изазивањем акцидентата и удеса могу се сматрати и корисници и уживаоци алкохола и наркотика, који под дејством тих опојних супстанци губе контролу и осећај у саобраћају, па нису у стању да контролишу своја понашања приликом управљања саобраћајним средством на путевима. Слични случајеви се дешавају и на коридорима и водама, узрокујући опасност по личну безбедност и безбедност других учесника у тим гранама саобраћаја. Намерно изазивање удеса на путевима, водама, железници и у ваздушном простору могу узроковати возачи превозних средстава или сапутници у случајевима самоубиства, што је такође претња по безбедност људи, материјалних вредности и животне средине. Превозници запаљивих, опасних и експлозивних материја на сличан начин угрожавају безбедност људи, имовине и екологије.

Индустријска производња боја, нафте, гасова, плинава, угља и сличних деривата највећи је загађивач животне средине због њиховог сагоревања. Приликом сагоревања тих деривата појављују се разни загађујући гасови, димови и отрови, као што су сумпор, угљени оксиди и слично. Нерационална производња и потрошња тих производа доводи до велике контаминације животног простора који сачињавају ваздух, вода и земља. Поред наведених деривата, загађењу земљишта, воде, па делимично и ваздуха, доприносе и вештачка ђубрива која се користе у великим количинама у производњи житарица, поврћа и других намирница, као и пестициди који се користе за заштиту воћа и житарица. Употребом пестицида у сузбијању штеточина и инсеката загађује се околина и трује се храна, јер се тежи повећању доприноса у пољопривреди додавањем разних врста хемијског ђубрива.

Индустријска производња пластичних материја, њихових деривата, боја, лакова, органских растварача, детерџената,

козметичких препарата и сличних материја узрокује велику количину отпадних материја и гасова и високотоксичних материја које се концентришу у ваздуху и земљи, па представљају директну претњу по безбедност здравља људи и свих других бића.¹² Наше окружење и Република Србија са Косовом и Метохијом су у великој мери загађени и таквим отровним материјама.

Удеси на бранама настају услед појаве природних непогода када долази до рушења брана на акумулацијама због земљотреса, клизања земљишта, великих поплава и слегања терена и земљишта. Такви удеси се могу десити и због терористичких и ратних дејстава.

С обзиром на то да су простори у окружењу и Републици Србији богати речним токови, на којима постоје и одбрамбени зидови и бране, као и акумулациона језера са хидроцентралама, постоје опасности и претње и на том плану.

Ако би изненадно дошло до рушења те врсте објекта огромне количине воде би се излиле великом брзином, услед чега би дошло до великих поплава огромног дела простора, а тиме и до опасности по безбедност људи, објеката, природних вредности и свега оног што се нађе на путу такве непогоде. Настанком поплава долази до загађења земљишта, намирница и биља, након чега се у загађеној околини појављују болести и епидемије код људи и других живих бића.

Удеси цивилних и војних ваздухоплова у свету честа су појава која представља велику претњу за безбедност живота и здравља људи, као и за уништење ваздухоплова, објеката и природних богатстава. Удесом ваздухоплова гине велики број људи, долази до телесних оштећења, обољења и психичких патњи, што се нарочито дешава при удесима цивилних ваздухоплова. Истовремено се уништавају објекти на које се руше

¹² Хемијска загађења у животној средини, *Одбрана и заштита, Човек и животна средина*, бр. 4–5, Београд, 1985, стр. 29.

ваздухоплови, при чему се угрожавају и животне намирнице и вегетација на већем природном простору. Такви удеси најчешће настају услед избијања пожара на инсталацијама ваздухоплова.

Приликом удеса ваздухоплова у ваздушном простору долази до проливања великих количина керозина, уља и других мазива, као и појаве отпада од олупине, услед чега се стварају могућности настанка пожара и великог загађења околине.

Цивилни ваздухоплови су великих габарита и носе огромну количину робе и керозина па се приликом њиховог пада на земљу врши проливање запаљивих материја, услед чега долази до експлозија и пожара, који обухватају огромну површину. Долази и до оштећења природних вредности због деловања запаљивих, експлозивних и других штетних материја, што представља огромну претњу по еколошку безбедност и загађење животне средине у којој је настао удес.

Пораст и све већа концентрација становништва у урбаним срединама условљава све већу потребу за савременим превозним средствима. Због тога се усавшава технологија и повећава производња таквих саобраћајних средстава, а то доводи до увећања броја саобраћајних возила, уз повећану кубикажу и количину гасова, буке и вибрација у окружењу. Неконтролисано испуштање отровних гасова доводи до загушења саобраћаја и повећања гасова, чијим удисањем возачи губе концентрацију, чиме се стварају услови за настанак удеса.¹³

Саобраћајни удеси и незгоде на путевима постали су свакодневица и представљају један од најопаснијих облика претњи и опасности по безбедност, како возача, учесника у саобраћају, пешака, тако и осталог становништва чије су куће и други објекти у близини путева и прометних саобраћајних улица. Скоро да не постоји тежи саобраћајни удес у коме није

¹³ Владан Јолцић, *Еколошко право*, Београд, 1998, стр. 124.

избио пожар од кога делимично или потпуно сагорева возило, што представља претњу по путнике у њима.

Стога се може закључити да су саобраћајни удеси на путевима једна од великих претњи по безбедност и загађење животне средине.

Бука је један од многобројних облика угрожавања животне средине и нарушавања људског здравља. Поред загађења воде и ваздуха бука би, према неким истраживањима, могла бити на трећем месту по загађењу. Као штетан фактор по здравље човека и угрожавање животне средине бука се појавила веома рано – највероватније приликом проналаска гвожђа, када је човек почео да га кује како би израдио потребно оруђе за рад. Да би се могло ковати гвожђе коришћена је ватра за загревање и омекшавање материјала, при чему је постојала претња од избијања пожара.

Савремени авионски мотори су због јачине буке, великих вибрација и изbacивања штетних гасова један од веома опасних произвођача буке и вибрација у простору на којем полећу и слећу ваздухоплови.

Бука узрокују и: саобраћај, грађевински радови, индустријска постројења, средства и уређаји распоређени на улицама, у становима, објектима и другим просторима. Вибрација је такође штетна по здравље човека и других живих бића. Буке и вибрације грађевинских машина, које су стално присутне у урбаним срединама, те шкрипа и сирене у превозним средствима, такође знатно угрожавају животну средину, нарочито у урбаним насељима.

Бука човеку представља велики проблем, који је изражен у техничко-технолошком процесу, како механичког тако и техничког карактера, што снажно утиче на нервни систем. Човек је на радном месту изложен тортури бучних машина, постројења, сирена и шкрипе превозних средстава, бучних

мотора, мотоцикла и сличних уређаја који су свакодневно присутни у урбаном простору.

Буку у домаћинству узрокују уређаји за домаћинство, различите инсталације, електрични уређаји, лифтови и други уређаји постављени у заједничке објекте и станове. Њени извори су и чести и бучни гласови и музика која је присутна у неким становима и угоститељским објектима. И млади такође доприносе великој буци и вибрацијама гласним слушањем музике, својим урлицима, викама и песмама на забавама које се одржавају у стамбеним зградама.

Природни облици угрожавања животне средине

Простор у окружењу и Републици Србији није подложен честим појавама природних непогода као други региони, али се природне непогоде с времена на време дешавају услед различитих узрока.

Под природним непогодама се подразумевају поплаве, земљотреси, суше, вулканске ерупције, пожари и слично. Приликом настанка било које од наведених непогода, долази до великих опасности и последица по безбедност. Опасности и последице се одражавају на живот и здравље људи и другог животињског света, као и на уништење огромних материјалних добара услед избијања и ширења пожара.

Земљотреси су честе појаве у свету и могу настати и на овом простору, нарочито ако се има у виду земљотрес у Скопљу. Поплаве као редовна појава настају после дугих падавина и такође се могу десити на овом простору. Суше, пожари и сличне несреће су честе појаве на свим просторима, па могу настати и на територији Републике Србије. Услед дугих и јаких топлота и суша долази и до избијања и ширења пожара у шумама, житарицама и травама. Тиме долази до

претњи и опасности по безбедност људи, животиња, објеката и животне средине.

Проблем безбедносне заштите

Уставне и законске функције државних органа и грађана у заштити екологије и животне средине, као и других вредности, врло су одговорне, обавезне и моралне особине и правила. У том смислу се не поставља питање шта и које вредности треба штитити, већ како и на који начин тим вредностима осигурати и обезбедити ефикасну заштиту.

Да би се обезбедила адекватна заштита свеукупних и расположивих друштвених и приватних вредности на целом простору држава мора адекватно деловати у заштити угрожених вредности. У новонасталим условима и ситуацији на простору Косова и Метохије правно уређење проблема безбедности и заштите је немогуће јер Република Србија не контролише тај простор и није у могућности да предузима одговарајуће заштитне мере због присуства припадника међународне заједнице.

Уставом Републике Србије,¹⁴ чланом 74, прописани су права и обавезе везани за здраву животну средину на целом простору Републике Србије, па и у јужној покрајини Косову и Метохији. Уставом сваки грађанин има право на здраву животну средину, а и дужност њеног чувања. У том смислу држава има обавезу да ближе законски регулише безбедност и заштиту животне средине на целом свом простору.

Република Србија у новонасталим условима, због немогућности контроле на том делу своје територије, без своје воље и жеље, има право и дужност да захтева од међународних снага да оне адекватно остварују безбедност

¹⁴ Устав Републике Србије, Одбрана, Београд, 2006, стр. 8.

грађана, имовине и животне средине, а на коју су се обавезале међународним прописима и правилима, све до стицања права контроле државних власти Републике Србије над том територијом.

Стога држава и државни органи нису у могућности да адекватно спроводе прописе, права и обавезе везане за еколошку безбедност, као и безбедност грађана и њихове имовине. То увећава проблеме адекватне заштите друштвених вредности, животне средине и грађана од свих облика угрожавања.

Према томе, неопходно је да се, а то налаже и Устав Републике Србије, предузму адекватне мере, радње и активности које су уређене одговарајућим законским прописима, што подразумева и предузимање следећих мера и на простору Косова и Метохије:

1. израду законских прописа о заштити система, грађана, имовине и животне средине;
2. израду подзаконских докумената којима се ближе регулише заштита животне средине;
3. израду законских и подзаконских прописа о формирању безбедносних субјеката заштите животне средине и за тај простор;
4. организовање, обучавање и опремање заштитних снага за еколошку безбедност;
5. предузимање конкретних, адекватних и потребних мера, радњи и активности којима се елиминишу угрожавајући облици претњи и угрожавање животне средине.

С обзиром на ограниченост овог рада, немогуће је детаљније обрадити одговарајуће мере и радње које би обезбедиле адекватну заштиту животне средине. Самим тим се указује на постојање проблема који ометају адекватну заштиту животне средине на Косову и Метохији.

Закључне напомене

На простору Косова и Метохије, као делу Републике Србије, присутни су сви облици опасности, претњи и угрожавања безбедности људи, имовине и екологије, тј. животне средине. Будући да власти Републике Србије нису присутне на том простору због присуства међународних снага то је нерешив проблем у садашњем времену јер међународне снаге нису у потпуности заинтересоване да он буде решен.

Осим тога, постоје и друге тешкоће, а присутни су и следећи проблеми у заштити људи, имовине и животне средине:

- немогућност спровођења Устава и закона на простору Косова и Метохије;
- немогућност присуства власти Републике Србије на целој својој територији, како би се предузимале адекватне мере, радње и активности на заштити екологије и на том простору.

На простору Косова и Метохије присутни су многобројни облици претњи и угрожавања људи, имовине и животне средине, међу којима су:

- угрожавање људских права и слобода претњама и опасностима које утичу на животну средину на том простору;
- у протеклом периоду на Косову и Метохији су активно деловале терористичке организације у миру и за време сукоба са државним субјектима заштите. Тим активностима вршене су претње и угрожавања животне средине опасним, експлозивним и отровним материјама и средствима, рушењем објеката, као и загађењем воде, хране и других намирница, те паљевинама имовине;
- НАТО бомбардовање Републике Србије и простора Косова и Метохије извршено је употребом већег броја

опасних отровних материја које су садржавале авио-бомбе које су бачене на овај простор, чиме је он загађен за наредних хиљаду година;

- технолошки и технички удеси су присутни и на том простору, као и удеси на путевима, постројењима и објектима;
- еколошки криминалитет због кријумчарења опасних материја такође је присутан на целом простору Републике Србије и у њеном окружењу.

Стога безбедност грађана и еколошка безбедност и угроженост животне средине на овом простору представља претњу по безбедност грађана, њиховог здравља и имовине. Проблеми адекватне заштите и безбедности грађана, имовине и екологије на простору Републике Србије везани су за немогућност деловања на целој територији, недостатак савремених средстава за рашчишћавање опасних направа и деконтаминацију терена, као и неадекватно лечење оболелих, првенствено од карцинома.

Литература

Група аутора, Хемијска загађења у животној средини, *Одбрана и заштита, Човек и животна средина*, бр. 4–5, Београд, 1985.

Група аутора, *Основи превентивне заштите од пожара и експлозија*, Виша школа унутрашњих послова, Београд, 2000.

Радован Станковић, Раде Биочанин, Ефекти дејстава запаљивог оружја и мере заштите, *Одбрана и заштита*, бр. 5–6, СМНО, Београд, 1990, II део.

Устав Републике Србије, *Одбрана*, Београд, 2006.

Владан Јолцић, *Еколошко право*, Београд, 1998.

Љубо Пејановић и Раде Ђурковић, *Заштита и спасавање у ванредним ситуацијама* (скрипта), Факултет за правне и пословне студије, Нови Сад, 2009.

Мило Бошковић, Здравко Скакавац, *Организовани криминалитет*, Факултет за правне и пословне студије – Прометеј, Нови Сад, 2009.

Слободан Марковић, *Моћ отпада у цивилном друштву*, Графика, Шабац, 2006.

SOME POSSIBLE THREATS TO ENVIRONMENTAL SECURITY

ABSTRACT: This paper discusses the problem and the form of threats to environmental security that the environment in the Republic of Serbia. Since the beginning of man and the discovery of fire and its friendly ties with the man, and at the same time its enemy threat and destructive power that destroys everything that gets in its way. Conflagration that wildfires man is often very difficult confronts, and in some cases it is impossible to prevent it and fight it. For centuries fires as a natural disaster, regardless of the cause of their formation represent a danger and a threat to human lives, material values, fauna and ecological security. On the whole planet earth and in our area there were, and are present in multiple and different forms of dangers and threats to people's health, safety and the environment and material values.

KEYWORDS: *ecology, safety, environment, pollution, Serbia.*